

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан юридичного факультету

_____ Ярослав ЛАЗУР

«_____» _____ 2025 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ**

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність	D8 Право
Освітня програма	Право
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України» для здобувачів вищої освіти галузі знань Д Бізнес, адміністрування та право спеціальності Д 8 Право освітньої програми Право.

Розробники: Переш І.Є., доцент, к.ю.н., завідувач кафедрою теорії та історії держави і права; Болдижар С.М., к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права; Зан М.І., старший викладач кафедри теорії та історії держави і права; Когут М.Г., к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права; Щока С.В. к.ю.н., асистент кафедри теорії та історії держави і права.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри *теорії та історії держави і права*.

протокол № 1 від «28» серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____ Іван ПЕРЕШ

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету

протокол № 2 від «08» вересня 2025 року

Голова науково-методичної комісії _____ Павло ЧЕРЕВКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 8	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 240	1-й	1-й
Кількість модулів – 4	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,5/3,8 самостійної роботи студента – 3,5/3,8	1-2-й	1-2-й
	Лекції:	
	60	20
	Практичні (семінарські):	
	-	14
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	60	-
Форма підсумкового поточного контролю: модульна контрольна робота	Самостійна робота:	
	120	86
Форма підсумкового контролю: усна		

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення курсу «Історія держави і права України» полягає у тому, щоб дати майбутнім юристам знання про загальні закономірності та характерні особливості виникнення, функціонування, зміни різних типів і форм держави і права українського народу на всіх етапах його розвитку.

Вивчаючи історію держави та права України, майбутній правник не тільки досліджує минулий національний соціально-державний і правотворчий процес, а й набуває навичок аналізу цього процесу, і, що найважливіше, вмінь оцінювати сучасні моменти державно-правового та соціально-культурного розвитку України та прогнозувати майбутні моделі такого розвитку власної держави. За умов формування в Україні демократичного суспільства та держави, у якій панує закон, важливо сформувати такого фахівця-юриста, який поєднував би новітні юридичні та історичні знання, високу правову культуру та професіоналізм з розумінням власної національної державно-правової ідеї, з почуттям вивіреної позиції громадянина України – держави суверенної, демократичної, правової.

Вивчаючи історію держави та права України, потрібно враховувати її комплексний характер, тобто, по-перше, досліджувати етапи історичного та державно-правового розвитку в загальному контексті світової історії держави та права, по-друге, аналізувати процеси формування державних інститутів, системи права, що виникали на терені українських земель на основі загальнотеоретичних та історичних уявлень про виникнення, розвиток та функціонування державних організацій та правових та соціальних систем, по-третє, пов'язати історико-теоретичні висновки минулого державно-правового процесу з сучасними проблемами державотворення та правотворення Української держави і окреслити шляхи вирішення цих проблем.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі права або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин та принципів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 1);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК 3);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 7);
- Здатність бути критичним і самокритичним (ЗК 8);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК 13).

Спеціальні (фахові) компетентності:

- здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему (СК 2);
- цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи (СК 3);
- здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин (СК 10);
- здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції (СК 12);
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ (СК 13);
- здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення (СК 16).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Історія держави і права України» вивчається на першому році навчання першого (бакалаврського) освітнього рівня і, відповідно, до структурно-логічної схеми освітньої програми «Право» опанування дисципліни не потребує попереднього вивчення освітніх компонентів у межах зазначеної освітньої програми.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Право», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.	ПРН 3
Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю	ПРН 5
Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему	ПРН 6
Скласти та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами	ПРН 7
Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій	ПРН 9
Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди	ПРН 17
Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи	ПРН 18
Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів	ПРН 19
Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки	ПРН 20

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Історія держави і права України»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знати проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних історичних, правових та наукових джерел щодо становлення та розвитку державності і правових систем на українських землях.	ПРН 3
Вміти давати короткий, але обґрунтований висновок щодо окремих історико-правових обставин, подій чи явищ.	ПРН 5
Вміти оцінювати переваги та недоліки різних історико-правових аргументів і концепцій при аналізі відомих проблем з історії держави і права України.	ПРН 6
Знати складати та узгоджувати план власного прикладного історико-правового дослідження, самостійно збирати матеріали з визначених джерел (архівів, літератури, нормативних актів тощо).	ПРН 7
Вміти самостійно визначати ті обставини історико-правового характеру, в яких необхідна додаткова допомога (консультація, джерело, методологія), і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.	ПРН 9
Вміти ефективно працювати в команді під час виконання спільних завдань у межах історико-правових проєктів, забезпечуючи узгодженість дій та досягнення поставлених цілей.	ПРН 17
Знати застосовувати у професійній діяльності знання про основні правові	ПРН 18

доктрини, цінності та принципи, що формувалися в історії українського державотворення та розвитку права.	
Вміти пояснювати природу та зміст основних історичних правових явищ і процесів, які впливали на еволюцію держави та права в Україні.	РН 19
Вміти виокремлювати та аналізувати юридично значущі факти з історико-правового контексту і формулювати на їх основі обґрунтовані висновки щодо розвитку правових інституцій.	РН 20

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

Основними видами навчальних занять є: лекція, практичне заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, консультація.

Види навчальних занять проводяться у таких формах: пояснення, розповідь, навчальна дискусія, самостійна робота.

Методи навчання: логічні методи; спеціально-юридичні методи, зокрема, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний; пошуковий метод; метод мозкового штурму; метод проблемного викладу; дослідницький метод; робота в малих групах тощо.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: заслуховування виступів у ході проведення практичних занять (зокрема, активна участь у дискусії та презентації матеріалу, написання реферативних робіт тощо).

Форма модульного контролю: письмова/усна контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	50	100
8	8	8	8	8	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T7	T8	T9	T10	T11	50	100
10	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 3)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контроль на робота	Сума
T12	T13	T14	T15	T16	50	100
10	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 4)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T17	T18	T19	T20	T21	50	100
10	10	10	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	8	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	8	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	9	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 3	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	8	100

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 4	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	8	50
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	9	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру, в якому вивчається дисципліна, здобувачі освіти повинні написати модульну контрольну роботу, що оцінюються у діапазоні від 0 до 50 балів.

Модульна контрольна робота здійснюються у формі надання письмових/усних відповідей на 10 запитань, кожне з яких оцінюється у 5 балів. Підсумкова кількість балів за модульну контрольну роботу складається із сукупності правильних відповідей на 10 запитань і не може перевищувати 50 балів.

Неявка чи невиконання модульної контрольної роботи оцінюється в 0 балів незалежно від причини невиконання (неявки).

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Екзаменаційна методика оцінювання. До складання екзамену допускаються здобувачі вищої освіти, які мають підсумковий доекзаменаційний рейтинговий бал не менше 35.

Здобувач вищої освіти, доекзаменаційний рейтинговий бал якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити його до початку екзамену під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. В протилежному випадку, здобувач не допускається до екзамену, і у нього виникає академічна заборгованість.

Екзамен з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не складати, якщо він успішно пройшов усі модульні контролі та його влаштовує підсумкова доекзаменаційна рейтингова оцінка за навчальний рік. Здобувачі вищої освіти, рейтинговий бал яких становить від 35 до 59, екзамен складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на екзамені рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання екзамену оцінка не може бути менша за доекзаменаційний рейтинговий бал.

Екзамен проводиться в усній формі. Екзаменаційний білет складається з трьох теоретичних питань. Оцінювання результатів навчання на екзамені здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за екзамен вноситься у відомість обліку успішності.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Знання здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюється за такими критеріями:

оцінку «**відмінно**» (**90-100 балів, A**) заслуговує здобувач освіти, який: всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи;

оцінку «**добре**» (**82-89 балів, B**) – заслуговує здобувач освіти, який: повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового

матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, C) заслуговує здобувач освіти, який: в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач освіти, який: знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач освіти, який: володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер;

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувач освіти, який: виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань;

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється здобувач освіти, який: - володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; - допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; - не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

До модульної контрольної роботи допускаються всі здобувачі освіти, а до підсумкового семестрового контролю з навчальної дисципліни – здобувачі освіти, які отримали не менше 35 балів (враховуються як результати модульної контрольної роботи та поточного контролю під час семінарської та самостійної роботи здобувач освіти).

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються здобувачі освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Здобувач освіти, який за результатами модульних контролів отримав оцінку «F» (менше 34 балів), повинен до проведення підсумкового (семестрового) контролю покращити цю оцінку. Без такого покращання він до підсумкового (семестрового) контролю не допускається.

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Поняття, предмет та джерела історії держави і права України. Періодизація історії держави і права України.

Предмет історії держави і права України як історико-правової науки та навчальної дисципліни. Методи дослідження й вивчення історико-правових явищ в історії держави і права

України. Місце історії держави і права України у системі юридичної науки.

Періодизація історії держави і права України: 1. Держави і право на території України в період формування державності; 2. Ранньофеодальний період української державності; Держава і право Київської Русі; 3. Литовсько-польська доба; 4. Козацька держава і право; 5. Державний лад та право на українських землях у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій; 6. Українська державність і право в період відновлення української державності; 7. Радянська держава і право в Україні; 8. Проголошення та розбудова незалежної Української держави, її правова система.

Проблеми історіографії історії держави і права України. Джерельна база історії держави і права України. Особливості розвитку історіографії історії держави і права України за радянського часу. Сучасні історико-правові дослідження в історії держави і права України.

Тема 2. Зародження державності на території України. Перші державні утворення на території України. Держава і право античних міст-держав, Боспорського царства, скіфських та сарматських утворень, політичного союзу Антів.

Передумови та загальні закономірності для виникнення державної організації на території України. Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї кін. VII ст. до н.е. – перш. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика): поліси (Херсонес, Ольвія, Тіра, Пантікапей); Боспорське царство.

Основні риси права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): правовий статус населення (політи, неповноправне населення, раби); форми держав (устрій, правління, режим); органи державної влади та управління; судочинство. Характеристика права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): розвиток цивільного права (право власності, зобов'язальне право, особливості регулювання сімейних відносин, спадкове право, вплив римського права); становлення кримінального права (поняття злочину, види злочинів, види доказів, мета та види покарань).

Скіфське царство. Велика Скіфія. Малі Скіфії. Організація влади. Скіфські царі. Апарат управління. Рада скіфів (скіфських племен) та народні збори всіх воїнів. Соціальна структура скіфського суспільства. Джерела права. Особливості сарматської державності.

Держава і право періоду імперії гунів. Особливості правових інститутів та права. Політичний союз антів як перший прототип конфедеративного утворення. Держава і право Антської держави.

Тема 3. Виникнення та розвиток Київської Русі. Державний та суспільний лад Київської Русі (VI-XII ст.). Державний лад Київської Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.).

Зародження і формування феодальних відносин у східних слов'ян. Причини політичної консолідації східних слов'ян. Формування державності у східних слов'ян. Перші східнослов'янські державні утворення. Інститути публічного управління племен та союзів племен як зародки державної влади. Східнослов'янські союзи племен у VI–VII ст. – формування племінних князівств. Основні причини виникнення Давньоруської держави. Теорії походження Київської Русі. Основні етапи розвитку Київської Русі: становлення і еволюція державних структур (VI–X ст.), етап утвердження та найбільшого піднесення Київської Русі (остання чверть X – середина XI ст.), криза великокнязівської влади, політичний занепад та феодальна роздробленість Київської Русі (друга половина XI–XII ст.).

Державний лад Київської Русі. Київська Русь як ранньо-феодальна монархія. «Дружинна» форма державності Київської Русі. Період «удільної» монархії. Принцип сюзеренітету-васалітету. «Колективний сюзеренітет» – форма держави у період політичної роздробленості. Органи державної влади: повноваження великого князя (адміністративна, військова, законодавча, судова), боярська рада та її повноваження, народні збори (віче), феодальні з'їзди (снєми). Принципи спадкування великого князівського престолу. Органи управління. Чисельна

(десятькова) і двірцево-вотчинна система управління. Місцеві органи управління: удільні князі, тіуни, посадники, волостелі, вирники, метельники тощо. Князівські реформи X століття. Феодальний імунітет. Військовий устрій: князівська дружина, народне ополчення. Взаємодія світської й церковної влади Київської Русі. Судова система Київської Русі: державні (князівські), церковні, вотчинні (боярські) і громадські (вервні, общинні) суди та їх юрисдикція. Феодальна роздрібленість – закономірний етап розвитку феодального способу виробництва. Особливості державного ладу Київської Русі в період феодальної роздробленості. Спільні риси соціально-економічного та політичного розвитку руських князівств доби феодальної роздробленості. Піднесення економічного й політичного значення окремих князівств. Особливості політичного розвитку князівств Київської Русі. Українська державність у монголо-татарську добу та особливості регулювання васальних відносин. Причини занепаду давньоруської держави Київської Русі.

Суспільний лад Київської Русі. Феодали: князі (великі, удільні, волосні), боярство (великі, малі, земські), князівська дружина (старша й молодша), духовенство (чорне й біле), купці. Форми феодальної власності на землю: великокнязівський домен, помістя, вотчина та їх правовий статус. Правове становище феодально-залежного населення: смердів, закупів, рядовичів, ізгоїв, холопів. Церковні люди. Міщани: міська аристократія і міські низи – ремісники і чорні люди.

Тема 4. Джерела права та характеристика основних галузей права Київської Русі.

Система джерел права Київської Русі. Звичаєве право. Шляхи перетворення звичаю у правові норми. Писемні джерела права Руської держави: міжнародні договори Київської Русі з Візантією, міжкнязівські договори, договори між князями і народом (ряд); княжі устави, княжі уроки і церковні устави; рецепція візантійського права (збірники канонічного й світського права).

«Руська Правда» як головне джерело права Київської Русі. Основні риси давньоруського феодального права за «Руською Правдою». Право феодального привілею. Редакції «Руської Правди»: Коротка, Розширена (Просторова), Скорочена.

Цивільно-правові відносини за «Руською Правдою». Інститут права власності. Право власності й право володіння. Суб'єкти права власності. Право власності на землю. Охорона феодального землеволодіння. Зобов'язальне право. Види й форма договорів. Договір купівлі-продажу, позики, дарування та інші Спадкове право. Спадкокування за заповітом і за законом. Обмеження у спадковому праві. Суперечки з приводу розподілу спадщини. Сімейні відносини. Шлюбний вік. Укладення та розірвання шлюбу. Мета й сутність інституту опікунства в Київській Русі.

Основні риси кримінального права. Поняття злочину. Види злочинів: злочини проти особи, проти держави, релігії та церкви, майнові, проти сім'ї та моралі. Об'єкт злочину. Об'єктивна сторона злочину. Суб'єкт злочину. Суб'єктивна сторона злочину. Поняття співучасті за «Руською Правдою». Пом'якшуючі та обтяжуючі обставини у трактуванні провини. Мета і система покарань: кровна помста, смертна кара, «поток і розграбування», вира, продаж. Феодальна ієрархія системи покарань.

Основні риси судового процесу (судочинство). Обвинувально-змагальний характер судового процесу Київської Русі. Приватноправовий характер судового процесу. Стадії (етапи) судового процесу: «Заклич», «звід» та «гоніння слідом». Види доказів. Свідки. Ордалії (Божі суди). Присяга. Виконання судових рішень-вироків. Значення давньоруського права у світовій історії.

Тема 5. Державний лад, суспільний лад та право Галицько-Волинського князівства (1199-1349 рр.).

Державний лад: Утворення Галицько-Волинського князівства та його історичний розвиток. Форма правління Галицько-Волинської держави. Влада князя, боярська рада, віче, двірський, двірські посади, тисяцькі та соцькі, посадники і волостелі, воєводи. Вотчинна влада

феодалів. Міжнародні відносини Галицько-Волинського князівства. Васальна залежність Галицько-Волинського князівства від Золотої Орди. Судоустрій. Військова організація. Занепад Галицько-Волинського князівства.

Суспільний лад. Феодалі: князь, боярство, служилі феодалі, військова знать, церковна знать та інші. Феодално-залежне населення: смерди, міське населення, холопи, челядь та інші.

Розвиток феодалного землеволодіння у Галицькому князівстві. Князівське землеволодіння. Церковно-монастирське землеволодіння у Галицько-Волинському князівстві. Джерела права Галицько-Волинського князівства. Скорочена редакція «Руської правди». Міжкнязівські договори, грамоти, доручення. Князівське законодавство. Пам'ятки правотворчості князів Галицько-Волинського князівства: Грамота князя Ростиславича (Берладника) 1134 р., «Рукописання» князя Володимира Васильковича (1287 р.), Уставна грамота князя Мстислава Даниловича (1289 р.) та ін. Магдебурзьке право.

Тема 6. Державний лад, суспільний лад і право на українських землях у період Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої (XIV - перша половина XVII ст.).

Історичні передумови переходу частини українських земель під владу Литви та Польщі. Особливості державно-правового розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського. Утворення Литовсько-Руської держави. Поступова втрата українськими землями автономії, зростання впливу Польщі (1385–1480 рр.). Умови Кревської (1385 р.) та Городельської (1413 р.) уній. Суспільно-політичне значення для України Люблінської унії (1569 р.) та утворення Речі Посполитої. Берестейська церковна унія (1596 р.).

Державний лад Великого князівства Литовського та Литовсько-Руської держави. Територіальний поділ: князівства, землі, області, воєводства, староства, повіти, міста й села. Ліквідація князівств. Вища державна влада: Великий князь удільні князі та їх перетворення у підданих Великого князя (привілей 1434 р.), пани-рада. Трансформація феодалних з'їздів у Вальний (загальний) сейм. Центральна влада: маршалки (земський, двірський), канцлер, підканцлер, підскарбії (земський, двірський), гетьмани (земський, польний) та ін. Місцева влада: повітові сейми, магістрати й ратуші, намісники, воєводи, каштеляни, старости та ін. Судова система: суд великого князя, суд пани-ради або сейму, церковні суди, феодалні (доменіальні) суди, воєводські, гродські, земські, підкоморські, суди «полюбовні», копні (громадські), війтівсько-лавничі, бурмистерські, старостинські та цехові.

Державний лад Речі Посполитої. Правовий статус короля за «Артикулами» Генріха Валуа 1572 р. Великий Вальний сейм: сенат і посольська ізба. Центральна влада: вищі посадові особи (маршалки, канцлер, підскарбії, гетьмани та ін.). Місцева влада: воєводські і повітові сеймики, воєводи, каштеляни, старости та ін. Органи місцевого самоврядування: магістрат, міська рада та міська лава.

Судова система: сеймовий та королівський суди, коронний та литовський трибунали, земські суди, гродські суди (вищі й нижчі), підкоморські суди, вотчинні (доменіальні суди), поточні та виложені суди у самоврядних містах, магістратські та ратушні суди, церковні суди (духовні, доменіальні та монастирські).

Суспільний лад. Князі, пани-бояри, магнати, шляхта, духовенство, купці. Селяни: особисто вільні, напіввільні, невільники («тяглові», «службові», «селяни-ремісники, «чиншові»). Села руського, волоського, німецького й польського (шляхетського) права. Кріпосне право за Литовськими статутами. Міське населення. Самоврядні міста магдебурзького права.

Джерела та характеристика права. Звичаєве право. Законодавча діяльність Великого князя. Земські уставні грамоти, устави. Земські та волосні привілеї.

Польсько-литовське законодавство: «Устави на волоки» (1557 р.). Королівські привілеї. Акти церковного права. Волоське право. Збірники магдебурзького і хелмінського права: М. Яскера (1535 р.), П. Щербича, Б. Гроїцького («Порядок»), С. Кушевича (1646 р.). Кодифікація права. Судебник князя Казимира (1468 р.). Литовські Статуту 1529 р., 1566 р. і 1588 р..

Основні риси цивільного права. Правоздатність і дієздатність суб'єктів правовідносин. Право власності й право володіння, їх забезпечення. Спосіб набуття майнових прав. Правова регламентація земельних володінь. Співвідношення права власності з військовою службою. Судовий захист права власності й володіння. Правові форми застави нерухомого майна. Сервітутне право. Зобов'язальне право. Підстави для виникнення зобов'язань. Припинення зобов'язання. Спадкове право. Обмеження у спадкуванні. Сімейне право. Умови укладення шлюбу. Перешкоди до укладення шлюбу. Майнові відносини подружжя. Розірвання шлюбу. Опікунське право.

Основні риси кримінального права. Поняття злочину. Склад злочину. Обставини звільнення від кримінальної відповідальності. Стадії вчинення злочину. Співучасть. Презумпція невинності. Види злочинів. Мета й система покарань. Основні риси та характер судочинства. Процесуальна правоздатність різних соціальних груп. Копне судочинство. Правові звичаї у судовому процесі. Система доказів. Свідки.

Тема 7. Формування української національної державності в 1648-1654 рр.

Передумови та причини виникнення українського козацтва. Історичне значення українського козацтва.

Запорозька Січ. Військовий і територіальний устрій Запорозької Січі. Гетьман. Інститут козацької ради та курінно-кошовий устрій Січі. Курені. Паланки. Система органів влади та управління Запорозької Січі. Січова рада. Паланкова рада і курінні сходи. Кіш Війська Запорозького. Військова старшина. Кошовий отаман. Військові суддя, писар, обозний та осавул. Курінний отаман. Паланкова старшина.

Звичаєве право Запорозької Січі. Цивільно-правові відносини (право власності, угоди). Види злочинів у козацькому праві: військові, службові, проти порядку управління, власності, моралі, церкви й особи. Мета, характер і види покарання.

Судова система Запорозької Січі. Порядок судочинства. Види доказів.

Реєстрове козацтво та його державно-правовий статус. Структура управління й функції посадових осіб реєстрового козацтва. «Ординація війська запорізького реєстрового» (1638 р.), причини видання й зміст.

Визвольна війна українського народу середини XVII століття: причини та характер. Ліквідація магнатського й польського шляхетського землеволодіння. Зміцнення старшинського та церковного землеволодіння. Послаблення феодально-кріпосницької системи в Лівобережній Україні. Формування державної території в період національно-визвольної війни. Знищення польської адміністративно-політичної системи управління в Лівобережній Україні. Політична програма гетьмана Богдана Хмельницького. Основні етапи юридичного закріплення української національної державності в ході національно-визвольної війни. Зборівська і Білоцерківська угоди.

Поєднання рис військового та цивільного управління Козацько-гетьманської держави. Вищі органи державної влади і управління. Загальновійськова рада. Рада генеральних старшин. Гетьман. Генеральний уряд. Зосередження влади в руках Богдана Хмельницького.

Центральні органи виконавчої влади: генеральні канцелярії (гетьманська, артилерійська, скарбова, генерального суду).

Місцеві органи влади й управління. Полковий і сотенний адміністративно-територіальний поділ. Закріплення за органами військового управління адміністративно-політичних фінансових і поліцейських функцій. Полковники. Полкові уряди. Сотенні уряди. Магдебурзьке право. Самоврядування міст: магістрати й ратуші. Цехові статuti. Організація козацького судоустрою. Державні фінанси і податкова система. Збройні сили. Джерела права та характеристика основних галузей права.

Тема 8. Вхід України до складу Московської держави: сучасні історико-правові оцінки.

Форма державно-правових зв'язків між Україною і Московією в ході національно-

визвольної війни. Правові умови входження України під протекторат Московської держави. Рішення Земського собору від 1 жовтня 1653 р. та Переяславської Ради від 8 (18) січня 1654 р. щодо входження України до складу Московії. Правовий статус Лівобережної України в складі Московської держави за «Березневими статтями» 1654 року. Трансформація протекторатних відносин гетьманської України з Московією у відносини автономії. Засоби обмеження влади гетьмана: гетьманські (договірні) статті. Державно-правовий статус України у складі Московії за «Гетьманськими статтями».

Тема 9. Державний лад, суспільний лад та право в Україні-Гетьманщині (др.пол. XVII - др.пол. XVIII ст.).

Загальна характеристика періоду. Зміни у державному ладі Гетьманщини XVIII ст. Обмеження автономії України та зміна принципів, форм і методів діяльності військово-адміністративного апарату влади й управління. Гетьман. Генеральна старшина. Загальна й старшинська ради. «Гетьманські статті» як юридичні засоби обмеження козацько-гетьманської автономії (Решетилівські статті). Ліквідація російським царизмом автономного устрою України. Органи Російської держави для управління Україною (XVII–XVIII ст.). Малоросійський приказ. Перша і Друга Малоросійські колегії. Правління гетьманського уряду. Генеральний резидент в Україні. Адміністративно-поліцейські органи самодержавства в Україні у кінці XVII – першій половині XVIII ст. Судова реформа 1760–1763 рр. Міське управління. Посилення антиукраїнської політики Катерини II. Скасування гетьманства «Генеральний опис України». Ліквідація полково-сотенного устрою на Лівобережжі. Перетворення козацьких полків на регулярні полки царської армії. Встановлення на Україні загальноімперських органів управління. Адміністративно-політичний устрій Слобідської України: заселення, полковий поділ, воєвода. Особливості адміністративно-політичного устрою Слобідської України. Скасування полкового поділу Слобідської України. Державно-правовий статус Запорозької Січі у складі Гетьманщини. Зруйнування Старої й Нової Січі. Причини ліквідації російським самодержавством автономної державності України.

Суспільний лад. Зміцнення феодально-кріпосницьких порядків, придушення антикріпосницького й визвольного руху. Входження Правобережної України і Західної Волині до складу Російської держави. Правове становище козацької старшини, козацтва, шляхетства, духовенства, міщанства й селянства. Зростання старшинсько-шляхетського й монастирського землеволодіння. Бунчукові, військові й значкові товариші. Селянство та процес його закріпачення. Остаточне закріпачення селянства Лівобережної та Слобідської України (1783 р.), Південної України (1796 р.). Погіршення економічного та політичного становища рядового козацтва. Причини та результати козацької реформи 1735 року. Категорії козацтва. Міське населення.

Джерела права. Звичаєве право («козацьке» та церковне звичаєве право); Третій Литовський Статут нових видань, збірники Магдебурзького права; акти української (гетьманської) автономної влади (договірні статті, гетьманські універсали, ордери, інструкції, листи, декрети, акти Генеральної військової канцелярії); «Пакти і Конституції законів і вольностей Війська Запорозького» П.Орлика (1710 р.), російське законодавство та форми його поширення в Україні; нормативні акти церковного права. Кодифікація права України-Гетьманщини. «Процесс краткий приказной, изданный при резиденции гетманской» (1734 р.) та його перероблений варіант – «Акцес» (1743 р.). «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). Кодифікація права України в другій половині XVIII ст. «Суд і розправа в правах малоросійських» (1750 р.). «Екстракт малоросійських прав» (1767 р.). «Екстракт із указів, інструкцій і настанов» (1786 р.). Основні риси цивільного права. Суб'єкти та об'єкти цивільного права. Речові права: інститути власності, володіння і сервітутне право. Право власності: загальнодержавна (загальновійськова), індивідуальна (приватна) й общинна (колективна). Зобов'язальне право: договори купівлі-продажу, позики, застави, поруки, найму й дарування. Укладення й припинення шлюбу. Особисті та майнові відносини між подружжям, батьками й дітьми. Сутність інституту опіки. Спадкове право. Права на спадщину для різних

категорій спадкоємців. Право дітей на спадщину. Спадкування за заповітом та законом. Обмеження в успадкуванні. Основні риси кримінального права. Приватно-правовий характер кримінального права Гетьманщини. Поняття злочину. Склад злочину. Види злочинів: проти держави й релігії, проти життя, тілесної недоторканості, особистої свободи й честі людини, проти статевої моралі, військові та майнові. Мета й система покарань. Смертна кара та її види. Членоушкоджуючі та зганьблюючі покарання, ув'язнення й арешт позбавлення честі як види покарання. Майнові покарання. Характерні риси судового процесу. Принципи змагального та слідчого або інквізиційного процесу. Докази. Свідки (звичайні й офіційні). Стадії судового процесу: позов, попереднє слідство (слідчі дії позивача-потерпілого й суду), судові розгляд й постанови. Виконання судових постанов (екзекуція).

Суспільно-політичний лад Галичини, Буковини і Закарпаття. Адміністративно-територіальний поділ і органи влади та управління. Судова система. Право.

Тема 10. Державний лад, суспільний лад та право українських земель у складі Російської імперії (XIX - поч. XX ст.).

Державний лад. Поширення на Україну загальноросійської системи управління. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у Російській імперії кінця XVIII – XIX ст. Намісництва. Губернії. Генерал-губернаторства. Повіти. Волості. Стани. Система органів самодержавного управління Україною. Губернське правління. Кримінальна цивільна й казенна палати. Верхній земський суд. Верхня розправа. Губернський магістрат. Губернський прокурор і губернський фіскал. Губернські комітети й комісії. Утворення повітових органів управління. Повітовий суд. Нижній земський суд. Нижня розправа. Повітове казначейство. Повітові зібрання дворян. Городовий магістрат. Правління городничого. Становий пристав. Система органів самодержавного правління в Україні у другій половині XIX ст. «Положення про заходи до охорони державного порядку і громадського спокою» (1881 р.). Валуєвський циркуляр (1863 р.) та Емський акт (1876 р.). Поліція в структурі державного механізму. Функції поліції. Органи політичної поліції. Поліцейська реформа (1862 р.). Реорганізація тюремної системи та армії. Особливості судової системи в Україні першої пол. XIX ст. Судова реформа (1864 р.) та особливості проведення її в Україні. Суди мирові та окружні, їх компетенція. Прокуратура. Адвокатура. Нотаріат. Земська (1864 р.) і міська реформи (1870 р.): особливості їх проведення в Україні.

Суспільний лад. Криза й розпад феодально-кріпосного ладу; зародження капіталістичних відносин. Суспільний лад першої половини XIX ст. Дворянство. Національний склад дворянства. Духовенство. Міське населення: Міщани цехові й робочі люди. Селянство. Державні селяни. Поміщицькі (кріпосницькі) селяни. Інвентарна реформа (1847–1848 рр.). Зміни в суспільних відносинах другої половини XIX ст. Особливості проведення селянської реформи (1861 р.) в Україні. Поширення селянської реформи на державних селян. Правовий статус фабрично-заводських робітників.

Право. Кодифікація українського права початку XIX ст. «Зібрання малоросійських прав». Литовський Статут видання 1811 р. «Звід місцевих законів західних губерній». Скасування дії норм магдебурзького права і Литовського Статуту та поширення на Лівобережну та Правобережну Україну «Зводу законів Російської імперії», «Уложення про покарання кримінальні та виправні» (1845 р.). Основні риси кримінального і цивільного права в Україні першої половини XIX ст. Розвиток права в другій половині XIX століття. Фабричне законодавство. Адміністративне законодавство. Нові редакції Уложення про покарання кримінальні та виправні (1866 р., 1885 р.). Судові статuti (1864 р.) і специфіка їх запровадження в Україні. Основні риси цивільного й кримінального процесу за Судовими Статутами.

Тема 11. Державний лад, суспільний лад та право західноукраїнських земель у складі Австрійської та Австро-Угорської монархії (XIX - поч. XX ст.).

Входження Галичини та Буковини до складу Австрії. Правовий статус Закарпаття у складі

Угорщини, а згодом Австрії.

Суспільний лад та соціально-економічні відносини у Галичині, Буковині та Закарпатті. Становий устрій першої половини XIX століття. Правовий статус шляхти, духовенства, селянства, міщанства. Революція 1848–1849 рр. і зміни в суспільно-політичному житті Австрії. Особливості ліквідації кріпацтва на Закарпатті, Буковині та Галичині.

Державний лад. Конституція Австрії (1848 р.). «Октройована» конституція (1849 р.). Утворення коронних країв. Конституція для Галичини та Буковини (1850 р.). Особиста канцелярія Австрійського імператора, його Придворна канцелярія. Окрема канцелярія для Галичини – Галицька придворна канцелярія. Післяреволюційні (1848–1849 рр.) зміни в системі державної влади Австрії. Загальнодержавні органи влади й управління за австрійською конституцією (1867 р.) і конституцією Угорщини (1848 р.). Австро-угорська угода (1867 р.) та утворення конституційної дуалістичної Австро-Угорської монархії. Цислейтанія і Транслейтанія. Імператор Австрії й король Угорщини. Рейхсрат (парламент) Австрії та сейм Угорщини. Виборча система. Уряд. Спільні міністерства.

Державний лад західноукраїнських земель у складі Австрійської імперії (кін. XVIII – середина XIX ст.). Утворення коронного краю Галичини в Австрії. Адміністративний поділ та управління в Галичині кінця XVIII – середини XIX ст. Губернатор та його компетенція. Старости округів (циркулів). Сільське управління. Інститут мандатора. Сейм галицьких крайових станів (Постулатовий сейм) та його діяльність. Адміністративний поділ на Закарпатті. Судова система. Вотчинні (домініальні) суди. Магістратські суди. Земський (шляхетський) суд. Кримінальні суди. Апеляційний суд у Львові.

Адміністративно-політичний устрій західноукраїнських земель у другій половині XIX – початок XX ст.). Крайовий міністр для Галичини. Органи урядової адміністрації у коронних краях. Намісник і крайовий президент. Повітові старости. Громадські управи. Судово-прокурорські органи за реформою 1852 року. Крайові, окружні та повітові суди. Суди присяжних: структура та юрисдикція. Спеціальні суди (військові, промислові, третейський). Статус суддів. Державна прокуратура. Жандармерія. Адвокатура. Організація органів самоврядування. Крайові сейми, порядок їх формування та компетенція. Виконавчий орган сейму – крайовий виділ (комітет), його структура та компетенція. Повітові міські й сільські ради. Організація управління Львова і Чернівців за Статутом 1870 р. Міська рада, її склад і компетенція. Магістрат та його структура. «Закон громадського обов'язуючого в Королівстві Галичини і Володимирії з великим Князівством Краківським» від 12 серпня 1866 року.

Джерела права. Імператорські патенти. Закони рейхсрату. Цивільний кодекс (1811 р.). Цивільно-процесуальні кодекси (1781 р., 1845 р.). Кримінальні кодекси (1787 р., 1803 р., 1852 р.). Кримінально-процесуальні кодекси (1855 р., 1873 р.). Основні риси цивільного (право власності, сімейно-шлюбне, спадкове право, зобов'язальне право) кримінального і процесуального права. Конституційне законодавство. Національні суперечності в Австро-Угорщині та її розпад у 1918 році.

Тема 12. Державний лад і право Української Народної Республіки доби Центральної Ради.

Лютнева революція 1917 р. у Росії, розпад Російської імперії і встановлення влади Тимчасового уряду. Утворення Центральної Ради на чолі з М. Грушевським. Перший (10 червня 1917 р.) та другий (3 липня 1917 р.) Універсали Центральної Ради. Співвідношення актів Центральної Ради і законодавства Тимчасового уряду. Утворення на території України рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, інших громадсько-політичних організацій. Жовтневий переворот 1917 р. в Петрограді, ліквідація влади Тимчасового уряду і проголошення другим Всеросійським з'їздом рад переходу всієї повноти влади у центр і на місцях до рад робітничих, солдатських і селянських депутатів. Українська Народна Республіка як частинна демократичної федеративної Росії згідно Третього Універсалу Центральної Ради 7 листопада 1917 р. Ультиматум Раднаркому РРФСР 3 грудня 1917 р. I Всеукраїнський з'їзд Рад у Києві і альтернативний I Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові (1917 р.). Українсько-більшовицька війна. Бій під Крутами. Берестейський мирний договір між УНР, Німеччиною та Австро-Угорщиною.

Проголошення самостійної і незалежної Української Народної Республіки. Четвертий універсал і проголошення УНР самостійною, незалежною, вільною, суверенною державою. Міжнародне визнання УНР.

Організація влади й управління в Україні доби УЦР. Органи законодавчої влади: Загальні збори УЦР, Комітет УЦР (Мала рада). Органи виконавчої влади: Генеральний секретаріат, Рада народних міністрів, їх структура. Статут Генерального секретаріату. Місцева влада й місцеве самоврядування: сільські громади, ради робітничих, селянських та солдатських депутатів, губернські, повітові та волосні комітети. Національне будівництво. Судова система: Генеральний суд, апеляційні суди, військово-революційні суди, мирові суди, окружні суди, повітові суди, волосні суди. Правовий статус прокуратури. Правоохоронні органи: міліція та загони «Вільного козацтва». Військове будівництво.

Законодавча діяльність. Соціально-економічне законодавство. Тимчасовий аграрний закон (18 січня 1918 р.). Законодавство про науку, освіту, культуру. Конституція УНР (1918 р.), її структура, зміст і значення. Закон «Про громадянство» та ін..

Тема 13. Державний лад і право Української Держави (Гетьманату) П. Скоропадського.

Окупація України австрійськими та німецькими військами. Припинення діяльності Центральної Ради та Проголошення «Української держави» гетьмана П. Скоропадського. Внутрішня й зовнішня політика гетьмана. «Закони про тимчасовий державний устрій України». «Грамота до всього українського народу». Інститут державної служби Української держави. Тимчасовий закон про верховне управління державою на випадок тяжкої хвороби і перебування гетьмана поза межами держави від 1 серпня 1918 р. Рада міністрів на чолі з головою (отаманом) міністрів. Міністерство. Фінансова рада. Місцеві органи: розпуск земельних комітетів і створення губернських і повітових староств. Столичний та міські отамани. Закон від 30 листопада 1918 року «Про зміну, доповнення та скасування діючих узагальнень про волосні, повітові і губерніяльні установи по управлінню сільськими місцевостями». Закон про вибори до земств. Внутрішня і зовнішньополітична діяльність гетьмана. Військове будівництво. Судова система: Генеральний суд, створення Державного Сенату. Загальні та військові суди. Організація прокуратури. Поновлення діяльності адвокатури. Створення нотаріату. Закон про Державну варту від 18 травня 1918 р.

Законодавча діяльність. Закон про українське громадянство від 1 липня 1918 р. Законодавчі акти у сфері власності. Законодавство у культурно-освітній та соціально-економічній сферах. «Закон про обов'язкове навчання української мови і літератури, а також історії та географії України в середніх школах» (1918 р.). Закон Української держави про заснування Української Академії наук (1918 р.). Закони про врожай 1918 р. Характеристика основних галузей права.

Підписання прелімінарного миру з Раднаркомом РРФСР. Зречення гетьмана П. Скоропадського від влади (1918 р.).

Тема 14. Державний лад і право Української Народної Республіки доби Директорії.

Українська державність за Директорії УНР на чолі з В. Винниченком та С. Петлюрою. Склад і політико-правова платформа Директорії. Принципи розбудови національної державності. «Декларація Української Народної Республіки» від 26 грудня 1918 р. Трудовий конгрес. Закон «Про форму влади на Україні» (1919 р.). «Тимчасовий закон про державний устрій і порядок законодавства УНР» (лютий 1920 р.). Рада народних міністрів. Державна Народна Рада. Місцеве управління. Інструкція МВС «Про тимчасову організацію влади на місцях» від 24 червня 1919 р. Збройні сили Директорії. Судова система. Надзвичайні військові суди.

Законодавство. Закон про землю від 8 січня 1919 р. Скасування законів Українського радянського та Російського радянського урядів. Часткове поновлення законодавства УНР. Проект нової Конституції України.

Друга війна більшовицької Росії проти УНР. Боротьба проти денікінщини в Україні.

Українсько-польське воєнно-політичне зближення. Варшавський договір (1920 р.). Ризький мирний договір (1921 р.). Крах Директорії.

Тема 15. Державний лад і право Західноукраїнської Народної Республіки.

Розпад Австро-Угорщини та проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Вищі органи влади ЗУНР. Українська Національна Рада та її органи: Президія, Виділ (комітет), Президент. Державний секретаріат: структура та діяльність. Місцеве управління ЗУНР. Повітові комісари. Громадські (сільські і містечкові) комісари. Повітові національні ради та їх виконавчі органи – повітові комітети. «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії» (1918 р.). Судово-прокурорські органи. Судова реформа. Військова юстиція. Військове будівництво. Створення Української Галицької армії. Адвокатура. Прокуратура. Нотаріат. Військова юстиція. Правоохоронні органи. Народна міліція. Державна жандармерія.

Законодавча діяльність. Конституційне законодавство. Основи земельної реформи. Застосування австрійського законодавства у галузях цивільного, кримінального і процесуального права.

Ухвала про об'єднання ЗУНР та УНР (січень 1919 р.). Польсько-українська війна. Дипломатична діяльність ЗУНР. Проголошення диктатури Є. Петрушевича і створення Ради уповноважених. Еміграційний уряд ЗУНР. Рішення конференції ради послів 15 березня 1923 р. Припинення діяльності еміграційних властей ЗУНР у травні 1923 року.

Тема 16. Правове становище західноукраїнських земель у складі іноземних держав у міжвоєнний період (1918-1939 рр.).

Захоплення Східної Галичини і Західної Волині Польщею, Північної Буковини і Бессарабії Румунією. Вхід Закарпаття до складу Чехословацької республіки. Політико-правовий аналіз Версальського (1919 р.) Сен-Жерменського (1919 р.), Тріанонського (1920 р.), Севрського (1920 р.) та Ризького (1921 р.) міжнародних договорів.

Соціально-політичне становище Східної Галичини і Західної Волині під владою Польщі. Польща «Б». Адміністративно-територіальний поділ. Органи влади та управління, органи самоврядування, органи правосуддя (юстиції та поліції), правова система та колоніальна політика Польщі на Західній Україні. Заборона української мови в державних і самоврядних органах і установах (1924 р.). Передача Радою послів країн Антанти західноукраїнських земель до складу Польщі. Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). Українська парламентська репрезентація (УПР) в парламенті. Українська Військова Організація (УВО) 1920 р. Союз організацій українських націоналістів (1927 р.). Створення ОУН (1929 р.) та боротьба проти польського режиму.

Соціально-політичне становище Північної Буковини і Бессарабії у складі Румунії. Політика Румунії щодо Північної Буковини у роки Першої світової війни. Буковинська делегація Української Національної Ради. Румунська Національна Рада (1918 р.). Генеральний конгрес в Чернівцях і приєднання Буковини до Румунії (1918 р.). Адміністративно-територіальний поділ. Конституція Румунії 1923 р. Органи влади та управління, органи самоврядування, органи правосуддя (юстиції та поліції), право. Румунізація та заборона української мови.

Соціально-політичне становище Закарпаття в складі Чехословаччини. Адміністративно-територіальний поділ Чехословаччини та Підкарпатська Русь. Адміністрація жуп, окружні управління, нотарські (сільські) управи. Генеральний статут про організацію та адміністрацію Підкарпатської Русі (листопад 1919 р.). Конституція Чехословаччини 1920 року та правовий статус Підкарпатської Русі. Характеристика права. Карпатська Україна - проголошення незалежності (1939 р.). Центральна Українська Народна Рада. Вибори до Сейму Карпатської України. Окупація Закарпаття хортиською Угорщиною.

Тема 17. Етапи становлення радянської державності на території України (1918-1922).

Українська радянська державність та право у період тоталітарно-репресивного режиму (1929 - 1939 рр.)

Виникнення радянської державності. Більшовицька «Декларація прав народів Росії». Жовтневий переворот більшовиків та його вплив на Україну. Поширення радянської (більшовицької) державності і права в Україні. Ультиматум Раднаркому РРФСР та грудневий переворот більшовиків.

Ради робітничих, солдатських і селянських депутатів. Створення збройних формувань Червоної гвардії. I Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові. Проголошення України республікою Рад. Донецько-Криворізька радянська республіка. Українська соціалістична радянська республіка (УСРР). Всеукраїнський революційний комітет (Всеукрревком), Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (ВУЦВК). Рада Народних Комісарів УСРР. Перша Конституція УСРР (березень 1919 р.), її структура та основні положення.

Радянсько-польсько-українська війна. Варшавський договір (квітень 1920 р.). Проголошення Галицької РСР, її державний апарат. Ризький мирний договір (березень 1921 р.).

Відносини між УСРР та РСФРР. Декрет ВЦВК про військовий союз радянських республік Росії, України, Латвії, Литви, Білорусії для боротьби проти імперіалістів (1919 р.). Союзний «робітничо-селянський договір» (1920 р.). Формування системи радянського права в Україні. Створення системи репресивно-каральних та правоохоронних органів.

Україна й утворення СРСР, союзний договір від 30 грудня 1922 року. Державно-правовий статус УСРР у складі СРСР. Перебудова органів державної влади та управління у зв'язку з утворенням СРСР. Центральні й місцеві органи влади та управління. Всеукраїнський з'їзд Рад. ВУЦВК, його президія. Структура і компетенція Ради народних комісарів (РНК).

Адміністративно-територіальна реформа 1922–1925 рр. Молдавська АСРР у складі УСРР. Розвиток конституційного законодавства. Конституція СРСР 1924 р. Конституція УСРР 1929 р. Структура вищих та місцевих органів державної влади. Судові та правоохоронні органи. Розвиток пенітенціарної системи в радянській Україні.

Перша кодифікація радянського законодавства в Україні: причини і наслідки. Характеристика й основні риси радянського права. Цивільне право й цивільний процес. Житлове, сімейне й спадкове законодавство. Земельне право. Державна власність на землю. Селянське й радгоспно-колгоспне землекористування. Організація та оплата праці в колгоспах. Трудове право. Заробітна плата й охорона праці. Розвиток кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Реорганізація органів юстиції та правоохоронних органів.

Державний механізм та основні риси права України періоду тоталітаризму (1929-1939 рр.). Конституційно-правове оформлення тоталітаризації державного ладу України. Розвиток командно-адміністративної системи управління. Посилення партійної диктатури в усіх галузях державного, господарського і соціально-культурного будівництва.

Масові репресії в Україні. Примусова колективізація сільського господарства: причини та наслідки. Голодомор 1932-1933 рр.

Органи державної влади й управління. Верховна Рада УРСР. Раднарком (Рада міністрів). Адміністративно-територіальні зміни. Місцеві та представницькі органи влади. Зміни у виборчій системі. Судова система та репресивні органи. Джерела права. Конституція СРСР 1936 р. і Конституція УРСР 1937 р. Верховна Рада УРСР. Правовий статус УРСР за Конституцією 1937 року. Рада народних комісарів як уряд УРСР і найвищий виконавчий та розпорядчий орган державної влади. Союзно-республіканські і республіканські народні комісаріати. Ради депутатів трудящих. Верховний Суд Української РСР, обласні суди, спеціальні суди СРСР.

Основні тенденції розвитку радянського права в Україні у 1930-ті роки. Особливості цивільного та кримінального права.

Тема 18. Держава і право України в роки II світової війни та повоєнний період. Радянська державність і право в Україні у 50-80-ті рр. XX ст.

Пакт Ріббентропа-Молотова про розподіл сфер впливу в Європі (1939 р.). Початок Другої

світової війни. Приєднання Західної Волині, Східної Галичини, Північної Буковини та Бессарабії до складу СРСР-УРСР. Запровадження нового адміністративно-територіального поділу. Створення облвиконкомів, районних, міських та сільських рад. Репресивно-каральні органи. Масові арешти й вивезення місцевого населення в Сибір. Особливості функціонування радянського законодавства у новоприєднаних західних областях України.

Напад нацистської Німеччини на Радянський Союз. Розчленування території України. Німецькі зони окупації. Рейхскомісаріат «Україна». Дистрикт «Галичина» Генерального губернатрства. Румунська «Трансністрія». Закарпаття в складі Угорщини в роки Другої світової війни. Зони військової та цивільної адміністрації. Політико-правова характеристика окупаційного режиму. Адміністративний, судовий та поліцейський апарат окупаційного режиму. Адміністративно-територіальний устрій.

Перебудова держапарату УРСР-СРСР на воєнний лад (1941–1945 рр.). Надзвичайні органи влади та управління. Державний Комітет Оборони. Ставка Верховного головнокомандувача. Місцеві органи влади. Реорганізація органів суду і прокуратури. Військові трибунали.

Правова система УРСР в умовах війни. Надзвичайне законодавство. Зміни в цивільно-правових відносинах. Житлове право. Сімейне право. Правове регулювання праці. Кримінальне й кримінально-процесуальне законодавство. Покарання воєнних злочинців.

Спроби відновлення Української державності. Проголошення у Львові створення Української держави (30 червня 1941 р.). Українське Державне Правління на чолі з Я. Стецьком. Створення Української Національної Ради в Києві (5 жовтня 1941 р.). Діяльність ОУН-УПА. Структура та діяльність УПА. Створення ОУН-УПА державно-політичних структур. Колківська республіка. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР). Формування української дивізії «Галичина».

Відновлення радянської влади в Україні після звільнення. Розширення прав УРСР у галузі міжнародних відносин і оборони у перші післявоєнні роки. Членство України в ООН. Ліквідація надзвичайних і відновлення конституційних органів влади.

Судово-прокурорські органи. Розвиток права в кінці 1940–1950-ті роки.

Післявоєнні зміни у державному ладі УРСР. Правовий статус республіки. Особливості входження до складу СРСР Закарпаття. Договір між СРСР і Чехословаччиною та юридичне оформлення входження Закарпаття до СРСР-УРСР. Створення Закарпатської області. Правові засади входження Кримської області до складу УРСР. Виселення татар з Криму. «Обмін» населенням із Польщею у 1944–1946 рр. Операція «Вісла». Ліквідація УГКЦ. Голод 1946-1947 рр.

Держава і право УРСР у період десталінізації. Зміни у державно-політичній системі 1950–1980 рр. Реорганізація державного апарату. Основні тенденції розвитку післявоєнного радянського права. Авторитарна командно-адміністративна партійно-радянська система управління. XX і XXII з'їзди КПРС та їх рішення. Реорганізація системи рад. Зростання партійно-радянської бюрократії. Початок реабілітації жертв сталінських репресій. Зародження руху «шістдесятників». Український правозахисний і дисидентський рух. Українська Гельсінська Група.

Розвиток конституційного законодавства. Конституція СРСР 1977 р. і Конституція УРСР 1978 року. Правовий статус УРСР як союзної республіки. Друга комплексна кодифікація радянського законодавства України. Адміністративне законодавство. Цивільне й господарське законодавство. Кримінальне законодавство. Сімейне й трудове законодавство.

Судові та правоохоронні органи. Судова система УРСР. Органи прокуратури. Адвокатура. Нотаріат. Органи внутрішніх справ.

Тема 19. Проголошення та розбудова української незалежної держави. Держава і право України на сучасному етапі.

Криза економічного, суспільно-політичного і духовного життя України в період застою. Соціально-економічний і політичний стан УРСР у період перебудови 1986-1991 рр. Демократизація суспільно-політичного життя. Формування багатопартійної системи в Україні

(1989–1991 рр.). Політика гласності у період перебудови 1986-1991 рр. Перші напівдемократичні вибори в Україні 1989 року. Верховна Рада, її склад і діяльність. Зміни в статусі УРСР як союзної республіки. ГКЧП та розпад СРСР. Біловезька угода, її політичне та правове значення. Утворення Співдружності Незалежних Держав.

Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р., її політичне й правове значення. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Постанови Верховної Ради про департизацію державних органів, установ та організацій, про власність компартії України та КПРС на території України, про припинення діяльності КПУ. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Міжнародне визнання незалежності України. Державне будівництво в незалежній Україні. Створення нового державного апарату України. Запровадження інституту президентства. Верховна Рада. Уряд. Правоохоронні органи. Судова система. Введення державної символіки України. Створення Збройних сил України (6 грудня 1991 р.). Грошова реформа і введення національної грошової одиниці - гривні (вересень 1996 р.).

Україна в системі міжнародних відносин. Україна – член НБСЄ (1992 р.), ОБСЄ (1994 р.), Ради Європи (1995 р.). Інтеграція у міжнародні економічні та фінансові структури. Участь України в миротворчих заходах ООН. Україна і НАТО. Приєднання України до програми співробітництва з НАТО «Партнерство заради миру» (1994 р.). Підписання Україною Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО (1997 р.). Україна і Співдружність Незалежних Держав (СНД).

Конституційний Договір між Президентом і Верховною Радою (1995 р.). Конституція України від 28 червня 1996 року та конституційний процес. Всеукраїнський референдум (квітень 2000 р.). Конституційна реформа. Вибори до Верховної Ради України та місцевих Рад народних депутатів. Вибори Президента України. Адміністрація Президента України. Офіс Президента України. Верховна Рада України. Кабінет Міністрів України. Місцеве самоврядування.

Тема 20. Зміна державного ладу та права України в контексті Помаранчевої революції (2004р.), Революції Гідності (2013-2014рр.), російської агресії (2014р.) та російсько-української війни (2022).

"Помаранчева революція" (листопад-грудень 2004 р.). Внесення змін до Конституції України (8 грудня 2004 р.). Прийняття Верховною Радою Закону "Про Голодомор 1932–1933 років в Україні" (2006 р.). Вступ України до СОТ (2008 р.). Харківські угоди між Росією та Україною про базування Чорноморського флоту Росії в Севастополі (квітень 2010 р.).

Всеукраїнська акція непокорі владі з вимогою підписання угоди про асоціацію з ЄС (24 листопада 2013 р.). «Революція гідності» (листопад 2013 - лютий 2014 рр.).

Кримська криза, початок відкритої фази російської агресії проти України (2014). Прийняття Генеральною асамблеєю ООН резолюції на підтримку територіальної цілісності України та про визнання недійсним «референдуму» в Криму (березня 2014 р.).

Підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) (вересень 2014 р.) Мінські угоди (вересень 2014 р., лютий 2015 р.). Набрання чинності зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (1 січня 2016 р.). Антитерористична операція на Донбасі. Завершення антитерористичної операції в Донбасі і початок Операції Об'єднаних Сил (ООС). Утворення єдиної помісної Православної церкви України.

Початок повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Російсько-українська війна. Міжнародна підтримка та визнання росії агресором зі сторони світової спільноти. Особливості правової системи в умовах воєнного стану.

Тема 21. Основні етапи реформування правової системи, судових і правоохоронних органів України на сучасному етапі.

Реформування судових і правоохоронних органів на сучасному етапі. Закон України «Про судоустрій України» (2002 р.). Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (2016 р.).

Конституційний Суд. Верховний Суд України (1991-2017 рр.). Верховний Суд (з 2017 р.). Вищий антикорупційний суд України (2018 р.). Правоохоронні органи України. Служба безпеки України (1992 р.). Генеральна прокуратура України (1991 р.). Прокуратура. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) (2015 р.). Міліція. Національна поліція України. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) (2015 р.), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) (2015 р.), Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА) (2016 р.), Державне бюро розслідувань (ДБР) (2016 р.), Адвокатура. Нотаріат. Національна гвардія України (1991-2000, з 2014 р.). Розбудова Збройних Сил України. Реформування української армії.

Формування національної правової системи в незалежній Україні. Правова система України. Характеристика основних галузей права. Проблеми державотворення та правотворення у новітній історії України.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин 240					
	Форма навчання: денна					
	у тому числі					
	Усього	лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
1-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Поняття, предмет та джерела історії держави і права України. Періодизація історії держави і права України.	7	2		-		5
Тема 2. Зародження державності на території України. Перші державні утворення. Політико-правовий устрій античних міст-держав, Боспорського царства, скіфських та сарматських утворень, політичного союзу Антів.	12	2		4		6
Тема 3. Виникнення та розвиток Київської Русі. Державний та суспільний лад Київської Русі (VI-XII ст.). Державний лад Київської Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.).	12	2		4		6
Тема 4. Джерела права та характеристика основних галузей права Київської Русі.	9	2		2		5
Тема 5. Державний лад, суспільний лад та право Галицько-Волинського князівства (1199-1349 рр.).	10	2		2		6
Тема 6. Державний лад, суспільний лад і право на українських землях у період Великого князівства Руського, Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої (XIV - перша половина XVII ст.).	12	4		2		6
Разом за модуль	62	14		14		34
Модуль 2						
Тема 7. Формування української національної державності в 1648-1654 рр.	12	4		4		4
Тема 8. Входження України до складу Московської	12	2		4		6

держави: сучасні історико-правові оцінки.					
Тема 9. Державний лад, суспільний лад та право в Україні-Гетьманщині (др.пол. XVII - др.пол. XVIII ст.).	12	4		2	6
Тема 10. Державний лад, суспільний лад та право українських земель у складі Російської імперії (XIX - поч. XX ст.).	10	2		2	6
Тема 11. Державний лад, суспільний лад та право західноукраїнських земель у складі Австрійської та Австро-Угорської монархії (XIX - поч. XX ст.).	14	4		4	6
Разом за модуль	60	16		16	28
Разом за семестр	122	30		30	62
2-й семестр					
Модуль 3					
Тема 12. Державний лад і право Української Народної Республіки доби Центральної Ради.	12	4		2	6
Тема 13. Державний лад і право Української Держави (Гетьманату) П. Скоропадського.	12	2		4	6
Тема 14. Державний лад і право Української Народної Республіки доби Директорії.	12	4		2	6
Тема 15. Державний лад і право Західноукраїнської Народної Республіки.	10	2		4	4
Тема 16. Правове становище західноукраїнських земель у складі іноземних держав у міжвоєнний період (1918-1939 рр.).	10	2		2	6
Разом за модуль	56	14		14	28
Модуль 4					
Тема 17. Етапи становлення радянської державності на території України (1918-1922). Українська радянська державність та право у період тоталітарно-репресивного режиму (1929 - 1939 рр.).	14	4		4	6
Тема 18. Держава і право України в роки II світової війни та повоєнний період. Радянська державність і право в Україні у 50-80-ті рр. XX ст	12	4		2	6
Тема 19. Розпад СРСР та проголошення і розбудова незалежної держави Україна. Державне будівництво та створення нової правової системи.	12	4		2	6
Тема 20. Зміна державного ладу та права України в контексті Помаранчевої революції (2004р.), Революції Гідності (2013-2014рр.), російської агресії (2014р.) та російсько-української війни (2022).	12	2		4	6
Тема 21. Основні етапи реформування правової системи, судових і правоохоронних органів України на сучасному етапі.	12	2		4	6
Разом за модуль	62	16		16	30
Разом за семестр	118	30		30	58
Усього годин	240	60		60	120

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин 120					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
1-й семестр						
Тема 1. Поняття, предмет та джерела історії держави і права України. Періодизація історії держави і права України.	3	1				2
Тема 2. Зародження державності на території України. Перші державні утворення. Політико-правовий устрій держави античних міст-держав, Боспорського царства, скіфських та сарматських утворень, політичного союзу Антів.	5	1				4
Тема 3. Виникнення та розвиток Київської Русі. Державний та суспільний лад Київської Русі (VI-XII ст.). Державний лад Київської Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.).	6	2				4
Тема 4. Джерела права та характеристика основних галузей права Київської Русі.	6	2				4
Тема 5. Державний лад, суспільний лад та право Галицько-Волинського князівства (1199-1349 рр.).	6	2				4
Тема 6. Державний лад, суспільний лад і право на українських землях у період Великого князівства Руського, Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої (XIV - перша половина XVII ст.).	6	2				4
Тема 7. Формування української національної державності в 1648-1654 рр.	6	2				4
Тема 8. Входження України до складу Московської держави: сучасні історико-правові оцінки.	6	2				4
Тема 9. Державний лад, суспільний лад та право в Україні-Гетьманщині (др.пол. XVII - др.пол. XVIII ст.).	6	2				4
Тема 10. Державний лад, суспільний лад та право українських земель у складі Російської імперії (XIX - поч. XX ст.).	6	2				4
Тема 11. Державний лад, суспільний лад та право західноукраїнських земель у складі Австрійської та Австро-Угорської монархії (XIX - поч. XX ст.).	6	2				4
Разом за семестр	62	20				42
2-й семестр						
Тема 12. Державний лад і право Української Народної Республіки доби Центральної Ради.	5		1			4
Тема 13. Державний лад і право Української Держави (Гетьманату) П. Скоропадського.	5		1			4
Тема 14. Державний лад і право Української	5		1			4

Народної Республіки доби Директорії.					
Тема 15. Державний лад і право Західноукраїнської Народної Республіки.	5		1		4
Тема 16. Правове становище західноукраїнських земель у складі іноземних держав у міжвоєнний період (1918-1939 рр.).	5		1		4
Тема 17. Етапи становлення радянської державності на території України (1918-1922). Українська радянська державність та право у період тоталітарно-репресивного режиму (1929 - 1939 рр.).	5		1		4
Тема 18. Держава і право України в роки II світової війни та повоєнний період. Радянська державність і право в Україні у 50-80-ті рр. XX ст	7		2		5
Тема 19. Розпад СРСР та проголошення і розбудова незалежної держави Україна. Державне будівництво та створення нової правової системи.	7		2		5
Тема 20. Зміна державного ладу та права України в контексті Помаранчевої революції (2004р.), Революції Гідності (2013-2014рр.), російської агресії (2014р.) та російсько-української війни (2022).	7		2		5
Тема 21. Основні етапи реформування правової системи, судових і правоохоронних органів України на сучасному етапі.	7		2		5
Разом за семестр	58		14		44
Усього годин	120	20	14		86

6.3. Теми лабораторних (семінарських) занять

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Зародження державності на території України. Перші державні утворення. Політико-правовий устрій античних міст-держав, Боспорського царства, скіфських та сарматських утворень, політичного союзу Антів.	4	
2.	Виникнення та розвиток Київської Русі. Державний та суспільний лад Київської Русі (VI-XII ст.). Державний лад Київської Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.).	4	
3.	Джерела права та характеристика основних галузей права Київської Русі.	2	
4.	Державний лад, суспільний лад та право Галицько-Волинського князівства (1199-1349 рр.).	2	
5.	Державний лад, суспільний лад і право на українських землях у період Великого князівства Руського, Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої (XIV - перша половина XVII ст.).	2	
6.	Формування української національної державності в 1648-1654 рр.	4	
7.	Входження України до складу Московської держави: сучасні історико-правові оцінки.	4	

8.	Державний лад, суспільний лад та право в Україні-Гетьманщині (др.пол. XVII - др.пол. XVIII ст.).	2	
9.	Державний лад, суспільний лад та право українських земель у складі Російської імперії (XIX - поч. XX ст.).	2	
10.	Державний лад, суспільний лад та право західноукраїнських земель у складі Австрійської та Австро-Угорської монархії (XIX - поч. XX ст.).	4	
11.	Державний лад і право Української Народної Республіки доби Центральної Ради.	2	1
12.	Державний лад і право Української Держави (Гетьманату) П. Скоропадського.	4	1
13.	Державний лад і право Української Народної Республіки доби Директорії.	2	1
14.	Державний лад і право Західноукраїнської Народної Республіки.	4	1
15.	Правове становище західноукраїнських земель у складі іноземних держав у міжвоєнний період (1918-1939 рр.).	2	1
16.	Етапи становлення радянської державності на території України (1918-1922). Українська радянська державність та право у період тоталітарно-репресивного режиму (1929 - 1939 рр.)	4	1
17.	Держава і право України в роки II світової війни та повоєнний період. Радянська державність і право в Україні у 50-80-ті рр. XX ст	2	2
18.	Розпад СРСР та проголошення і розбудова незалежної держави Україна. Державне будівництво та створення нової правової системи.	2	2
19.	Зміна державного ладу та права України в контексті Помаранчевої революції (2004р.), Революції Гідності (2013-2014рр.), російської агресії (2014р.) та російсько-української війни (2022).	4	2
20.	Основні етапи реформування правової системи, судових і правоохоронних органів України на сучасному етапі.	4	2
	Разом	60	14

6.4 Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Поняття, предмет та джерела історії держави і права України. Періодизація історії держави і права України.	5	2
2.	Тема 2. Зародження державності на території України. Перші державні утворення. Політико-правовий устрій античних міст-держав, Боспорського царства, скіфських та сарматських утворень, політичного союзу Антів.	6	4
3.	Тема 3. Виникнення та розвиток Київської Русі. Державний та суспільний лад Київської Русі (VI-XII ст.). Державний лад Київської Русі в період феодальної роздробленості (XII-XIV ст.).	6	4
4.	Тема 4. Джерела права та характеристика основних галузей права Київської Русі.	5	4
5.	Тема 5. Державний лад, суспільний лад та право Галицько-Волинського князівства (1199-1349 рр.).	6	4
6.	Тема 6. Державний лад, суспільний лад і право на українських землях у період Великого князівства Руського, Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої (XIV -	6	4

	перша половина XVII ст.).		
7.	Тема 7. Формування української національної державності в 1648-1654 рр.	4	4
8.	Тема 8. Вхідження України до складу Московської держави: сучасні історико-правові оцінки.	6	4
9.	Тема 9. Державний лад, суспільний лад та право в Україні-Гетьманщині (др.пол. XVII - др.пол. XVIII ст.).	6	4
10.	Тема 10. Державний лад, суспільний лад та право українських земель у складі Російської імперії (XIX - поч. XX ст.).	6	4
11.	Тема 11. Державний лад, суспільний лад та право західноукраїнських земель у складі Австрійської та Австро-Угорської монархії (XIX - поч. XX ст.).	6	4
12.	Тема 12. Державний лад і право Української Народної Республіки доби Центральної Ради.	6	4
13.	Тема 13. Державний лад і право Української Держави (Гетьманату) П. Скоропадського.	6	4
14.	Тема 14. Державний лад і право Української Народної Республіки доби Директорії.	6	4
15.	Тема 15. Державний лад і право Західноукраїнської Народної Республіки.	4	4
16.	Тема 16. Правове становище західноукраїнських земель у складі іноземних держав у міжвоєнний період (1918-1939 рр.).	6	4
17.	Тема 17. Етапи становлення радянської державності на території України (1918-1922). Українська радянська державність та право у період тоталітарно-репресивного режиму (1929 - 1939 рр.)	6	4
18.	Тема 18. Держава і право України в роки II світової війни та повоєнний період. Радянська державність і право в Україні у 50-80-ті рр. XX ст	6	5
19.	Тема 19. Розпад СРСР та проголошення і розбудова незалежної держави Україна. Державне будівництво та створення нової правової системи.	6	5
20.	Тема 20. Зміна державного ладу та права України в контексті Помаранчевої революції (2004р.), Революції Гідності (2013-2014рр.), російської агресії (2014р.) та російсько-української війни (2022).	6	5
1.	Тема 21. Основні етапи реформування правової системи, судових і правоохоронних органів України на сучасному етапі.	6	5
	Разом	120	86

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби – персональні комп'ютери, мультимедійний проектор.

Програмне забезпечення – пакет Microsoft Office, сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», платформа «MOODLE», додаток GOOGLE MEET, корпоративна електронна адреса на домені UZHNU.EDU.UA.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Історія держави і права України як навчальна дисципліна. Періодизація Історії держави і права України.
2. Передумови виникнення стародавніх держав на території України.
3. Державний та суспільний лад античних міст-держав Північного Причорномор'я.
4. Джерела та основні риси права античних міст-держав на території України.

5. Держава і право Боспорського царства.
6. Виникнення та суспільно-політичний лад Скіфської держави.
7. Джерела та основні риси права Скіфії.
8. Держава і право гунської імперії.
9. Держава і право стародавніх східних слов'ян. Політичний союз антів (II-VII ст.).
10. Причини та особливості виникнення Київської Русі. Основні теорії походження Київської Русі (норманська, хозарська тощо).
11. Основні етапи розвитку Київської Русі.
12. Державний лад Київської Русі.
13. Суспільний лад Київської Русі.
14. Особливості державного ладу Київської Русі у період феодальної роздробленості.
15. Судочинство Київської Русі
16. Становлення права Київської Русі: джерела та галузі права.
17. «Руська Правда» як пам'ятка права, її правова характеристика та зміст.
18. Основні риси цивільного права за «Руською Правдою».
19. Основні риси кримінального права за «Руською Правдою».
20. Утворення та розвиток Галицько-Волинського князівства.
21. Державний лад Галицько-Волинського князівства.
22. Особливості суспільного ладу Галицько-Волинського князівства.
23. Характеристика права Галицько-Волинського князівства.
24. Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського і Польського королівства.
25. Кревська унія 1385 р., Віленська угода 1401 р., Люблінська унія 1569 р. та виникнення Речі Посполитої.
26. Державний лад українських земель у складі Великого князівства Литовського і Речі Посполитої.
27. Суспільний лад українських земель у складі Великого князівства Литовського і Речі Посполитої.
28. Джерела права та характеристика права на українських землях у складі Великого князівства Литовського. Джерела і структура «Литовських Статутів».
29. Джерела права та характеристика права на українських землях у складі Речі Посполитої. Передумови та причини виникнення українського козацтва. Історичне значення українського козацтва.
30. Запорозька Січ: військовий та територіальний устрій, органи управління та право.
31. Передумови національно-визвольної війни 1648-1654 рр.
32. Державний лад України періоду національно-визвольної війни 1648-1654 рр.
33. Суспільний лад України у період національно-визвольної війни 1648-1654 рр.
34. Характеристика права України періоду національно-визвольної війни 1648-1654 рр. (Джерела права. Цивільне право. Кримінальне право. Судочинство).
35. Альтернативні варіанти розвитку української державності після національно-визвольної війни 1648-1654 рр.
36. Правове закріплення переходу України під протекторат Московії та його політико-правові наслідки.
37. Правовий статус Лівобережної України в складі Московської держави за «Березневими статтями» 1654 р. та «Гетьманськими статтями».
38. Перерозподіл території України між іноземними державами та її політико-правове становище під владою іноземних держав (др.пол. XVII – XVIII ст.).
39. Вхідження Правобережної України до складу Росії та її державний лад.
40. Державний лад Козацько-гетьманської держави. Державний лад за Березневими статтями 1654 р. Державний лад у період автономії у другій половині XVII ст. за гетьманськими статтями.
41. Суспільний лад Козацько-гетьманської держави. Суспільний лад за Березневими статтями

1654 р., у період автономії (друга половина XVII ст.) та у період обмеження автономії у XVIII ст.

42. Характеристика права Козацько-гетьманської держави (Джерела права. Кодифікація права. Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право.).

43. Ліквідація автономного устрою України Російським царизмом.

44. Державний та суспільний лад західноукраїнських земель у середині XVII - кінці XVIII ст.

45. Основні риси суспільного ладу України першої пол. XIX ст. у складі Російської імперії

46. Державний лад України в першій половині XIX ст. у складі Російської імперії.

47. Характеристика права України в першій половині XIX ст. у складі Російської імперії (джерела права, кодифікація права, цивільне право, сімейне право, кримінальне право).

48. Суспільний лад на українських землях у складі Російської імперії в другій половині XIX ст. Скасування кріпосного права. Правове становище українського селянства за реформою 1861 р.

49. Державний лад на українських землях у складі Російської імперії в другій половині XIX ст. Генерал-губернатори. Губернатори. Місцеві органи влади і управління. Поліційні органи. Міська реформа 1870 р.

50. Судова реформа 1864 р. і судова контреформа 1889 р. Земська реформа 1864 р. Військова реформа 1864-1874 рр.

51. Характеристика права України у складі Російської імперії в другій половині XIX ст. (Джерела права. Цивільне право. Сімейне право. Кримінальне право. Цивільний і кримінальний процес).

52. Вхідження Галичини та Буковини до складу Австрійської монархії. Правовий статус Закарпаття у складі Угорщини.

53. Суспільний лад та соціально-економічні відносини у Галичині, Буковині та Закарпатті. Револуція 1848–1849 рр. і зміни в суспільно-політичному житті Австрії.

54. Особливості ліквідації кріпацтва на Закарпатті, Буковині та Галичині.

55. Державний лад західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської монархії у дореволюційний період.

56. Конституційні зміни в державному ладі західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської монархії внаслідок революції 1848 р., та після створення дуалістичної Австро-Угорської монархії у 1867 р.

57. Характеристика джерел права, цивільне та кримінальне право на західноукраїнських землях у складі Австрійської та Австро-Угорської монархії (XIX - поч. XX ст.).

58. Лютнева революція 1917 р. у Росії, розпад Російської імперії і встановлення влади Тимчасового уряду.

59. Утворення Української Центральної Ради.

60. Характеристика державного ладу УНР доби Центральної ради.

61. Судова система, правоохоронні органи та військове будівництво УНР доби Центральної ради.

62. Універсали та законодавча діяльність Української Центральної Ради. Формування галузевого законодавства. Конституція УНР (1918 р.).

63. Передумови встановлення влади П. Скоропадського. Проголошення «Української Держави».

64. Характеристика державного ладу Української Держави.

65. Судова система, правоохоронні органи та військове будівництво Української Держави.

66. Особливості законодавчого процесу та характеристика галузей права Української Держави.

67. Державний лад Української Народної Республіки доби Директорії.

68. Судова система, правоохоронні органи та військове будівництво УНР доби Директорії.

69. Характеристика права та особливості законодавчої діяльності Директорії.

70. Розпад Австро-Угорщини і проголошення ЗУНР.

71. Характеристика державного ладу ЗУНР.

72. Судова система, правоохоронні органи та військове будівництво ЗУНР.

73. Законодавча діяльність ЗУНР. Характеристика галузей права.

74. Злука УНР і ЗУНР. Припинення діяльності ЗУНР.
75. Політико-правові аспекти встановлення радянської влади в Україні.
76. Утвердження в Україні радянської державності. Доба «договірних відносин» між УСРР та РСФРР. Конституція УСРР 1919 р.
77. Договір про утворення СРСР. Перебудова державного апарату УСРР після утворення СРСР. Розвиток конституційного законодавства УРСР. Конституція СРСР 1924 р. і Конституція УРСР 1929 р. Конституція УРСР 1937 р.
78. Приєднання західноукраїнських земель до складу Польщі, Румунії та Чехословаччини: юридичне закріплення (1921-1939 рр.).
79. Правове становище Східної Галичини і Західної Волині в складі Польщі у міжвоєнний період.
80. Правове становище Північної Буковини і Бессарабії в складі Румунії у міжвоєнний період.
81. Правове становище Закарпаття в складі Чехословаччини у міжвоєнний період.
82. Радянська анексія західноукраїнських земель. Юридичне оформлення приєднання Західної України до СРСР-УРСР (1939 р.).
83. Становлення основ радянського права. Перша кодифікація радянського законодавства України.
84. Надзвичайне законодавство СРСР та право УРСР в 30-ті рр. Особливості функціонування радянського законодавства у новоприєднаних західних областях України.
85. Розвиток командно-адміністративної системи управління. Масові репресії в Україні.
86. Примусова колективізація сільського господарства. Голодомор 1932-1933 рр.
87. Державний лад УРСР. Конституція СРСР 1936 р. і Конституція УРСР 1937 р.
88. Основні тенденції розвитку радянського права в Україні у 1930-ті роки.
89. Пакт Ріббентропа-Молотова та початок Другої світової війни.
90. Напад нацистської Німеччини на Радянський Союз. Розчленування території України. Рейхскомісаріат «Україна». Дистрикт «Галичина» Генерального губернаторства. Румунська «Трансністрія». Закарпаття в складі Угорщини в роки Другої світової війни.
91. Політико-правова характеристика окупаційного режиму. Адміністративний, судовий та поліцейський апарат окупаційного режиму.
92. Спроби відновлення Української державності у роки Другої світової війни. Український національно-визвольний рух.
93. Державний лад УРСР у період Другої світової війни.
94. Зміни у правовій системі УРСР під час Другої світової війни
95. Карпатська Україна. Вхідження Закарпаття до складу УРСР.
96. Реорганізація і функціонування державного апарату УРСР у перші післявоєнні роки.
97. Особливості державного ладу України у період деєсталінізації (друга половина 1950-х – перша половина 1960-х рр.). Український дисидентський рух («шестидесятники»).
98. Основні тенденції державно-правового розвитку України в умовах сповільнених темпів економічного розвитку (середина 1960-х – середині 1980-х рр.).
99. Державний лад УРСР за Конституцією УРСР 1978 р.
100. Основні тенденції державно-правового розвитку України в умовах перебудови 1986-1991 рр. Політика гласності у період перебудови 1986-1991 рр.
101. Зміни у статусі УРСР як союзної республіки у період перебудови. Розпад СРСР.
102. Декларація про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), її політичне й правове значення. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р.
103. Початок державного будівництва в незалежній Україні. Створення нового державного апарату України.
104. Конституційний Договір між Президентом і Верховною Радою (1995 р.). Конституція України від 28 червня 1996 року та конституційний процес.
105. Україна в системі сучасних міжнародних відносин.
106. "Помаранчева революція". Внесення змін до Конституції України.

- 107.«Революція гідності». Кримська криза та початок відкритої фази російської агресії проти України. Антитерористична операція на Донбасі. Операція Об'єднаних Сил (ООС).
- 108.Угода про асоціацію України з Європейським Союзом (ЄС).
- 109.Реформування судових і правоохоронних органів на сучасному етапі.
- 110.Основні етапи реформування правової системи України.

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Білас І.Г. Порівняльна історія держави і права України та країн світу: підручник: у 2 кн.: до 80-річчя Навч.-наук. ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Дрогобич: Посвіт, 2024. 926 с.
2. Боняк В., Селіхов Д., Завгородня Ю. Історія держави і права України: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2024. 208 с.
3. Єрмолаєв В. М. Історія держави і права України: підручник. 2-ге вид., допов. та розшир. Харків: Право, 2025. 496 с.
4. Захарченко П.П., Мірошніченко М.І. Історія українського права і держави: від витоків до кінця XVIII століття. Київ: Київський університет, 2024. 639 с.
5. Трофанчук Г. І. Історія держави і права України: підручник. 4-те вид., перероб. і допов., Київ: Юрінком Інтер, 2024. 608 с.

Допоміжна література:

1. Бандурка О. М., Греченко В. А. Міліція в Україні в період посилення тоталітарного режиму (1931–1941 рр.): історико-правове дослідження: монографія. Харків: Золота миля; Панов, 2020. 444 с.
2. Бандурка О.М., Головка О.М., Логвиненко І.А. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. 2-ге вид., допов. Та змін. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с.
3. Бойко І. Місце і роль Конституції України 1710 р. в багатовіковій історії національного державотворення. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXVII звіт. наук.-практ. конф., 5-6 35 лют. 2021 р.: у 2-х ч. / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Юрид. ф-т; голов. ред. В. М. Бурдін. Львів, 2021. Ч. 1. С. 39-46.
4. Вапнярчук Н.М., 2004. 192 с. 49. Стефанчук Р. Традиція безперервності української державності. Право України. 2021. №9. С. 12-21.
5. Винницький. М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності. Львів: Вид-во Старого Лева, 2021. 554 с.
6. Єрмолаєв В. М. Історія держави і права України: підручник. Харків: Право, 2021. 472 с.
7. Єфремова Н. В., Корнієнко І. В., Горяга О. В. Історія держави і права України: навч.-метод. реком. до вивчення дисципліни (для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр», за спец. 081 «Право» ф-ту цивільної та господарської юстиції. Одеса: Фенікс, 2023. 98 с.
8. Історія держави і права зарубіжних країн. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), Ю.В. Сокур (відп. секр.), Є.С. Дурнов, О.А. Житков, Ю.В. Кривецький та ін.; за ред. В.М. Щербатюка; навчальне видання. К.: Видавництво «Фенікс», 2021. 536 с.
9. Історія держави і права України: навч. посіб. / кол. авт.: д-р юрид. наук, проф. В. О. Боняк, д-р юрид. наук, доц. Д. А. Селіхов, канд. юрид. наук, доц. Ю. С. Завгородня та ін. Дніпро: Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. 208 с.
10. Історія держави і права України : хрестоматія-практикум / М.Ю. Бурдін, Є.С. Логвиненко, І. Логвиненко; Харків. нац. ун-т внутріш. справ. Харків: Майдан, 2021. 890 с.
11. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум / М. Ю. Бурдін, Є. С. Логвиненко, І. А. Логвиненко; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2021. 890 с.

12. Історія держави та права (схеми та таблиці): навчальний посібник / О. В. Шкуратенко (кер. авт. кол.), Н. О. Дорошук (наук. ред) та ін. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 287 с.
13. Офіцинський Р. А. Історія УПА. Харків: Орбіта. 2021. 128 с.
14. Серьогіна С. Г., Демиденко Г. Г. Про демократичні традиції вітчизняного державотворення. Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. будва та місц. самоврядування. Харків: Право, 2021. Вип. 41. С. 11-37.
15. Тетарчук І., Дяків Т. Історія держави і права України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів: Центр учбової літератури, 2021. 214 с.
16. Тищик Б. Перші європейські конституції України, Польщі, Франції (XVIII ст.) та їх порівняльна характеристика. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXVII звіт. наук.-практ. конф., 5-6 лют. 2021 р.: у 2-х ч. / Львів. нац. ун-т ім. І. 16. Франка. Юрид. ф-т; голов. ред. В. М. Бурдін. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2021. Ч. 1. С. 81-86.
17. Українська державність / упоряд. Ж.П. Копитко, Н.В. Козенюк; ред.: О.М. Трубайчук. Київ, 2024. 150 с.
18. Українська державність: історико-правові нариси / за заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Юридичне видавництво «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса, 2021. 976 с.
19. Шигаль Д.А., Пономарьова Г.П. Історія держави і права України: посіб. для підгот. до іспиту. Харків: Право, 2024. 194 с.

Інтернет-ресурси:

1. <http://portal.rada.gov.ua> – Офіційний веб-портал Верховної Ради України.
2. <http://kmu.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
3. <http://ccu.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України.
4. <http://president.gov.ua> – Офіційне інтернет-представництво Президента України.
5. <http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України.
6. <http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України.
7. <http://www.nbuv.gov.ua/> – сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.
8. <http://irbis-nbuv.gov.ua> – сайт Національної юридичної бібліотеки України.
9. <https://if.edu.ua/index.php/about-the-institute/struktura/kafedry/kafedra-istorii-ukraini/s-si-ainmenu-145/167-s-si-58> - Інтернет ресурси з історії України.
10. <http://history.org.ua/uk> - Інститут історії України.